

УДК 342+354 (477)

П. В. Вовккандидат юридичних наук,
докторант

Науково-дослідного інституту публічного права

**СУТНІСТЬ ДИФАМАЦІЇ ЯК ПРИЙОМУ НЕЗАКОННОГО ВПЛИВУ НА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ
СУДДІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ В УКРАЇНІ**

Актуальність теми. Правова держава функціонує лише на принципі незалежності судової влади. Однак, на практиці виникають посягання на недоторканість та незалежність суддів, як посадових осіб судової системи. Одним із таких посягань є дифамація – необґрунтована дискредитація суддів у публічній площині. Тиск на суддів у такий спосіб є найбільш актуальним способом впливу на суд сьогодні.

Держава повинна забезпечити ефективні заходи протидії дифамації на суддів. Основний захід – це введення та притягнення до реальної відповідальності за такі дії. Однак, для формування ефективного інституту відповідальності за дифамацію, необхідно комплексно дослідити це явище, зокрема, як прийому незаконного впливу на незалежність суддів адміністративних судів в Україні.

Зв'язок теми із сучасними дослідженнями. До наукової проблеми адміністративного судочинства в парадигмі правової держави звертали свою увагу чисельні вітчизняні вчені-адміністративісти, серед них: В. Авер'янов, О. Бандурка, О. Бачеріков, О. Бачун, В. Бевзенко, В. Галунько, Л. Глущенко, О. Дубенко, А. Іванищук, В. Кравчук, О. Кузьменко, О. Міщенко, С. Потапенко, А. Руденко, Я. Рябченко, М. Сорока, С. Стеценко, О. Умнова, Е. Швед, Н. Шевцова, О. Яцун та ін. Проте, вони проблему дифамації у сфері адміністративного судочинства в парадигмі правової держави не піднімали, а зосереджували свої наукові зусилля а більш загальних, спеціальних чи суміжних викликах.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі філософії права, теорії адміністративного права і процесу, норм законодавства виявити, узагальнити та описати аспекти дифамації як способу впливу на незалежність суддів адміністративних судів.

Викладення основних положень. Згідно із юридичною енциклопедією, під дифамацією (лат. diffamatio – обмова, ганьблення) необхідно розуміти публічне поширення дійсних або вигаданих відомостей, які принижують честь, гідність і ділову репутацію громадянина чи організації, зганьблення у пресі з метою вплинути на виконання ними своїх обов'язків [9, с. 401]. В. Гончаренко визначив, що дифамація – опублікування в пресі відомостей, що ганьблять честь якої-небудь особи, установи тощо. Від клевети відрізняється тим, що розповсюджуються достовірні відомості [1, с. 113].

А. Смірнова трактує дифамацію як порушення честі, гідності, репутації, доброго імені, а в окремих випадках – особистої і (або) сімейної таємниці особи шляхом поширення наклепів, що мають фактично персональний характер. Особливістю в цьому підході є те, що хибність поширюваних відомостей не розглядається як обов'язковий елемент дифамації, оскільки остання може проявлятися як у поширенні неправдивих (у тому числі завідомо неправдивих) відомостей, так і в оголошенні правдивої інформації, що може належати до особистої чи сімейної таємниці [7, с. 9].

Таким чином, на наш погляд, дифамація щодо суддів в Україні – це умисні дії особи стосовно публічного оприлюднення, розповсюдження та пропагування дифамаційної інформації з певною метою.

Як ми вважаємо, дифамаційна інформація – це недостовірна, неправдива, образлива інформація або особисті відомості щодо судді, що не відносяться до його службової діяльності.

Тобто, дифамація, в залежності від виду інформації, поділяється на два види: 1) як дії щодо оприлюднення недостовірної, неправдивої, образливої інформації (саме інформації, а не відомостей, адже така інформація за своєю природою є невідомою та вигаданою); 2) як дії щодо оприлюднення особистих відомостей щодо судді, що не відносяться до його службової діяльності. Це є процес поширення інформації, яка хоч і є правдивою, але має особистий, персоніфікований характер, та ніяким чином не відноситься до службової діяльності судді. Оприлюднення цієї інформації є також дифамацією, адже кожній особі держава гарантує конституційних захист особистого та сімейного життя (стаття 32 Конституції України), і якщо така персоніфікована, особиста, сімейна інформація оприлюднюється – це пряме порушення конституційних прав особи, та посягання на недоторканість та незалежність судді.

Проблема дифамації полягає в тому, що суддя, як висока публічна особа, не може самотійно та повністю захистити свої права, свободи та законні інтереси, адже в силу свого службового становища, суддя фактично може лише офіційно спростувати дифамаційну інформацію, не застосовуючи при цьому «контрдифамаційні» методи. Але чи повинен суддя це робити? Фактично, йде порушення презумпції невинуватості, адже,

суддя сам повинен довести недостовірність дифамційної інформації, інакше йде пряма загроза його діловій репутації.

Конституційна природа контрдифамації виходить із статті 32 Основного Закону України, відповідно до якої ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею. Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації [4].

Дифамація, як переконує О. Твердохліб, є явищем, характерним для сучасного етапу демократичного розвитку і властиве всім державам світу. Основним завданням органів публічної влади повинно стати віднайдження оптимальної рівноваги між гарантуванням і забезпеченням права кожного на свободу висловлення думок (свободу слова) й захистом честі, гідності та ділової репутації суб'єктів та об'єктів державного управління в демократичній державі. Важливими в цьому процесі є побудова дієвої та оптимально організованої державної інформаційної політики, забезпечення конструктивного діалогу з суспільством із застосуванням базових постулатів інформаційної культури й етики [8, с. 44].

Однак, з вищевказаною позицією повністю погодитися не можливо, адже, останнім часом у кримінальному процесі України з'явилася нова практика застосування дифамації для чинення тиску на суд та підміни ролей сторін у процесі, залучення до судового провадження політиків, що призводить до політичних методів захисту і ставить під загрозу ефективність функціонування системи правосуддя в цілому [5, с. 14].

Ми вважаємо, що встановлення оптимальних взаємовідносин між суддям та потенційними суб'єктами здійснення дифамації, є лише додатковим та неосновним заходом. Першочерговими діями влади у цій площині – це введення та притягнення до реальної відповідальності за такі дії. Як приклад, судді звертаються до Вищої ради правосуддя, як того вимагає закон, коли йде тиск шляхом розміщення замовних публікацій, але реакції, як правило, немає. Тобто, суддівське само-

врядування нині недостатньо захищає права суддів щодо протидії дифамації.

При цьому, органи виконавчої влади, як суб'єкти публічної адміністрації, повинні публічно захищати судову систему від процесу дифамації. Це дозволило б захистити права, свободи та законні інтереси судді, та попередити становлять посягання незалежності на судову влади.

Як переконує П. Каблак, по-перше, дифамація є достатньо небезпечним способом незаконного впливу на суддів, однак свобода висловлювань складає одну з невід'ємних підвалин демократичного суспільства та одну з основних умов для його прогресу й самореалізації кожної особи, тому прийнятними є не лише «інформація» чи «ідеї», які прихильно сприймаються або вважаються необразливими, сприймаються з байдужістю, а й ті, які ображають, шокують чи дратують. По-друге, кримінальна відповідальність за дифамацію є надмірною, тому вчений вважає, що достатніми є закріплені в законодавстві цивільно-правові засоби захисту честі, гідності та ділової репутації. По-третє, Європейський суд із прав людини, розглядаючи справи, пов'язані з дифамацією, виробив певні позиції, що мають засадничий характер, а саме: 1) будь-яке втручання влади в користування свободою вираження поглядів повинне передбачатися законом; 2) необхідність розмежування думки та факту (можливість довести, що свідчення відповідають дійсності); 3) важливість обговорення в пресі питань загальносуспільного значення; 4) підвищена терпимість публічних осіб, державних службовців до критики; 5) добросовісність журналістів під час підготовки та висвітлення інформації (дотримання «журналістської етики»), а також використання коректних форм критики тощо [2, с. 331-332].

На наш погляд, дифамація порушує низку конституційних прав та свобод судді, не як посадової особи, а як людини і громадянина, зокрема: 1) рівність людей у своїй гідності та правах; невідчужуваність та непорушність прав та свобод (ст. 21 Конституції України); 2) конституційне право на вільний розвиток своєї особистості (ст. 23 Конституції України); 3) конституційне право на повагу до гідності (ст. 28 Конституції України); 4) конституційне право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31 Конституції України); 5) конституційна заборона у незаконне втручання в особисте та сімейне життя особи (ст. 32 Конституції України); 6) конституційний принцип презумпції невинуватості (ст. 62 Конституції України) [4].

Загалом, дифамація як прийом незаконного впливу на незалежність суддів адміністративних судів в Україні за своєю сутністю є умисними діями особи щодо публічного оприлюднення, розповсюдження та пропагування недостовірної, не-

правдивої, образливої інформації або особистих відомостей щодо судді, що не відносяться до його службової діяльності, внаслідок чого дискредитується публічний статус судді, принижується честь, гідність та ділова репутація судді, завдається матеріальна або моральна шкода судді, знижується рівень довіри суспільства до судової влади.

Література

1. Гончаренко В. Юридичний словник. Київ: Форум, 2006. 473 с.
2. Кабляк П. І. Дифамація як спосіб незаконного впливу на суддів та права людини: пошук рівноваги. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 326-332.
3. Кодекс адміністративного судочинства України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
4. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Кузьмін Р. Дифамація як засіб незаконного впливу на суд та слідство у кримінальному процесі України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 2. С. 10-18.
6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31.
7. Смирнова А. А. Диффамация как злоупотребление свободой слова и информации (конституционно-правовой аспект). *Конституционное и муниципальное право*. 2007. № 9. С. 7-9.
8. Твердохліб О. С. Дифамація в публічній сфері України та проблеми її подолання. *Університетські наукові записки*. 2017. № 4. С. 35-45.
9. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія: в 6 т. Київ: Українська енциклопедія, 1998. 1102 с.

Анотація

Вовк П. В. Сутність диффаматії як прийому незаконного впливу на незалежність суддів адміністративних судів в Україні. – Стаття.

У статті визначено, що дифамація як прийом незаконного впливу на незалежність суддів адміністративних судів в Україні за своєю сутністю є умисними діями особи щодо публічного оприлюднення, розповсюдження та пропагування недостовірної, неправдивої, образливої інформації або особистих відомостей щодо судді, що не відносяться до його службової діяльності, внаслідок чого дискредитується публічний статус судді, принижується честь, гідність та ділова

репутація судді, завдається матеріальна або моральна шкода судді, знижується рівень довіри суспільства до судової влади.

Ключові слова: адміністративне судочинство, адміністративний процес, адміністративні суди, захист прав і свобод, зразкова модель, мислення суддів, парадигма, правова держава, принцип верховенства права, суб'єкти владних повноважень, теорія адміністративного судочинства.

Аннотация

Вовк П. В. Сущность диффамации как приема незаконного влияния на независимость судей административных судов в Украине. – Статья.

В статье определено, что диффамация как прием незаконного влияния на независимость судей административных судов в Украине по своей сути является умышленными действиями лица по обнародования, распространения и пропаганды недостоверной, ложной, оскорбительной информации или личных сведений в отношении судьи, не относящихся к его служебной деятельности, в результате чего дискредитируется публичный статус судьи, унижается честь, достоинство и деловая репутация судьи, наносится материальный или моральный вред судьи, снижается уровень доверия общества к судебной власти.

Ключевые слова: административное судопроизводство, административные суды, административный процесс, защита прав и свобод, мышления судей, образцовая модель, парадигма, правовое государство, принцип верховенства права, субъекты властных полномочий, теория административного судопроизводства.

Summary

Vovk P. V. The essence of defamation as a method of illegal influence on the independence of judges of administrative courts in Ukraine. – Article.

The article defines that defamation as an act of unlawful influence on the independence of judges of administrative courts in Ukraine is inherently deliberate actions of a person to publicly disseminate, disseminate and promote inaccurate, false, offensive information or personal information about a judge who does not belong, resulting in degrading the judge's public status, degrading the honor, dignity and business reputation of the judge, causing material or moral harm to the judge, reducing the level of trust and society to the judiciary.

Key words: administrative courts, administrative justice, administrative process, constitutional state, model, paradigm, protection of rights and freedoms, subjects of authority, rule of law, theory of administrative justice, thinking of judges.